

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Зі вступом України в ЄС виникла потреба перевести в Україні виробництво товарів, робіт і послуг та інших видів діяльності на інноваційну конкурентоспроможну основу, зокрема, у відповідність до кращих світових зразків, забезпечити населення якісним національним товаром, посилити експортний потенціал. З одного боку, такі товари повинні бути інноваційними, переважати аналоги у співвідношенні їх якості та вартості, а з іншого – бути естетичними та ергономічними, що становить сутність промислових зразків. Вони повинні також відображати національну специфіку, тенденції розвитку технологій та дизайну, а разом – забезпечити активізацію обороту на ринку товарів.

Законодавство України про промислову власність істотно обновилося. Практика його застосування виявила окремі недоліки: релятивізм старих підходів до охорони об'єктів та особливо їх використання, намагання обійти вимоги закону та впроваджувати новинки без сплати володільцям майнових прав належної винагороди. Не враховується скорочення життєвого циклу більшості товарів споживання, які започатковані на промислових зразках. Не виправдало себе поєднання правової охорони винаходів, корисних моделей, промислових зразків у одній главі Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) та охорона цих об'єктів спеціальними законами, які збігаються за їх змістом. Досі не приведено у відповідність до міжнародних стандартів механізм охорони прав на промислові зразки. У країнах Європейського Союзу з'явилися нові тенденції в охороні промислових зразків, зокрема відмова від їх патентування, які також слід враховувати.

Проблематика дослідження не є абсолютно новою. Лише в Україні щодо правової охорони промислових зразків захищені дисертації у 2001 році Н.О. Халаїм за спеціальністю 12.00.04 та В. Є. Макодою за спеціальністю 12.00.03. Аналіз правової охорони промислових зразків здійснили О.О. Підпригора, О. М. Мельник та інші науковці з огляду на стан національного законодавства в цій сфері до прийняття ЦК України, практики і наслідків його використання, можливості подальшого розвитку, наявних напрацювань українських та російських учених-юристів. Вони зробили вагомий внесок в оновлення теоретичних підвалин цивілістики та її підгалузі – права інтелектуальної власності, зокрема, інституту правової охорони промислових зразків.

Значно більше досліджень проблем правової охорони і використання промислових зразків здійснили російські вчені: А. І. Абдуллін, О. Л. Алексеева, С. Б. Бреус, Т. О. Вахніна, С. О. Воронцов, А. М. Горохов, М. М. Добридин, Г. А. Лаптев, С. В. Ловцов, Н. В. Обухова, П. В. Садовський, М. Л. Свиридов, Р. Р. Ханбеков, К. В. Ханіна, О. В. Хромушина та інші. З'ясуванню рівня та

напрямів зарубіжного досвіду охорони промислових зразків присвячували праці І. О. Запорожець, Л. Г. Кравець, Т. М. Лакомкіна, В. Л. Цветкова, Р. І Шабанова. Проте, ряд правовідносин у сфері правової охорони промислових зразків залишились не дослідженими. Враховуючи останні тенденції та досвід регулювання охорони прав на промислові зразки в інших країнах, інтеграційні процеси та нові вимоги міжнародних угод у сфері права промислової власності, вступ України 2008 року до СОТ, тема набула нових аспектів, які потребують спеціального дослідження.

Чинне законодавство про промислові зразки в Україні не є досконалим і має істотні прогалини, суперечності й інші недоліки, які ускладнюють правозастосування. Йдеться про суперечності між положеннями глави 39 ЦК України, де узагальнено охорону винаходів, корисних моделей та промислових зразків, і Законом України «Про охорону прав на промислові зразки». Потрібно обґрунтувати зміни та доповнення до законодавства, які спрямовані на правову охорону промислових зразків в Україні, підвищення долі національного продукту на її ринках та експортного потенціалу.

З огляду на адаптаційний напрям розвитку національного законодавства і нові підходи до сутності інтелектуальної власності та промислових зразків, зокрема, способів і можливостей їх використання, необхідність у такому дисертаційному дослідженні більш, ніж очевидна.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Теоретичні та практичні питання за темою дисертаційного дослідження були розроблені у межах плану науково-дослідної роботи кафедри цивільного права «Методологічні засади вдосконалення цивільного законодавства на 2011-2015 роки» як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку української державності та права» на 2011-2015 роки (державний реєстраційний номер 0110U000671).

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційного дослідження полягає в науково-теоретичному обґрунтуванні ефективного механізму правової охорони промислових зразків та розробці рекомендацій з удосконалення чинного законодавства у цій сфері і практики його застосування.

Для досягнення зазначеної мети були поставлені й вирішувалися такі наукові завдання:

визначити підходи (рівень розробки проблематики) та етапи становлення правової охорони промислових зразків, недоліки чинного законодавства про промислові зразки;

встановити доктринальні (у спеціальній літературі) та практичні підходи до врегулювання відносин стосовно промислових зразків в умовах ринкової економіки, їх взаємозв'язок з урегулюванням відносин стосовно інших об'єктів промислової власності, зокрема, винаходів та корисних моделей;

уточнити критерії охороноздатності промислових зразків та їх впливу на врегулювання відносин щодо охорони промислових зразків;

з'ясувати фактори сприяння розробці та впровадженню у виробництво і просування на ринках національного високотехнологічного продукту;

сформулювати теоретично обґрунтовані пропозиції і рекомендації з вдосконалення правової охорони промислових зразків.

Об'єктом дослідження є правовідносини з охорони прав інтелектуальної власності на промислові зразки.

Предметом дослідження є охорона прав на промислові зразки в Україні.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертаційного дослідження є формально-логічний метод, історичний, порівняльно-правовий методи, а також метод функціонально-структурного моделювання. Метод формальної логіки використовується як універсальний спосіб аргументації висновків та пропозицій (розділи 1, 2, 3). Історична методологія (хронологія) використовується для визначення етапів становлення правової охорони промислових зразків чинності окремих законодавчих актів (підрозділи 1.1, 1.2). Порівняльно-правовий метод використовується як спосіб виявлення взаємозв'язку і взаємовпливу систем правової охорони промислових зразків у країнах ЄС та елементів їх правового забезпечення (підрозділ 1.3). Метод змістовної юридичної логіки використовується для формулювання наукових положень, оцінок, висновків, пропозицій і рекомендацій, а метод функціонально-структурного моделювання – для визначення місця правової охорони промислових зразків в системі цивільного права і права інтелектуальної власності (підрозділи 1.4 – 2.3).

Науково-теоретичну основу дослідження становлять праці вчених-теоретиків: С. С. Алексєєва, О. В. Петришина, П. М. Рабіновича, О. Ф. Скакун, цивілістів: Ч. Н. Азімова, Ю. Л. Бошицького, О. В. Дзери, К. В. Жудри, Н. С. Кузнєцової, В. В. Луця, В. П. Маслова, Ю. Г. Матвєєва, Є. Ф. Мельник, О. М. Мельник, Н. М. Мироненко, О. А. Підпригори, О. О. Підпригори, О. А. Пушкіна, Є. О. Харитонova, Я. М. Шевченко, Р. Б. Шишки та ін. У роботі використані також праці російських учених-юристів: Б. С. Антимонova, М. М. Богуславського, О. С. Іоффе, К. А. Флейшиць та ін.

Емпіричною базою дослідження є акти чинного законодавства України, акти ЄС, матеріали судової практики.

Наукова новизна одержаних результатів. Запропонована робота є першим, після прийняття ЦК України, спеціальним комплексним дослідженням проблем правової охорони прав інтелектуальної власності на промислові зразки на основі чинного законодавства України.

В його межах отримано такі результати, які мають наукову новизну:

вперше:

визначено, що правовий режим охорони промислових зразків як об'єктів прав: 1) характеризується наявністю єдиного правового стрижня, який притаманний об'єктам права інтелектуальної власності взагалі та права промислової власності зокрема; 2) забезпечує мету правового регулювання – з одного боку, гарантувати абсолютні права творця та інших володільців прав, а з іншого – забезпечити правову основу їх впровадження в практику комерційного використання; 3) охоплює способи і засоби правового регулювання (у різному сполученні) при збереженні єдиної правової засади; 4) є стабільним на широкому геополітичному просторі на основі положень міжнародних актів і передбачає динаміку на основі домовленості (договору) між володільцем виключних прав та суб'єктом господарювання;

на відміну від загальноприйнятих схвальних підходів до структури книги ІV ЦК України піддано критиці главу 39 за невиправдане механічне поєднання висхідних ідей правової охорони відносин стосовно винаходів, корисних моделей і промислових зразків лише на основі форми такої охорони – патенту. Ця глава особливого регулятивного навантаження не має, є декларативною, до того ж ще спричинила неузгодженості із спеціальними законами про охорону промислових зразків щодо строків набрання ними чинності;

обґрунтовано закріплення обов'язку співавторів при поданні заявки укласти договір, в якому необхідно зафіксувати частку творчого внеску у створення промислового зразку, використання майнових прав, розподілу винагороди за його використання;

удосконалено:

положення про те, що суб'єктивні особисті немайнові та особливо майнові права інтелектуальної власності на промислові зразки є тим фактором, який найбільшою мірою стимулює винахідництво та впливає на впровадження заснованих на ньому товарів у виробництво та оборот;

підхід, згідно з яким об'єкти інтелектуальної власності слід поділяти не на дві групи, а на три: до першої віднести твори науки, літератури і мистецтва, об'єкти суміжних прав (авторське право і суміжні права); до другої – результати науково-технічної творчості (право промислової власності, куди входять патентне право, право на засоби індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів і послуг, нетрадиційні об'єкти), до третьої – нові її об'єкти;

положення про те, що реєстраційна система охорони прав на промислові зразки має переваги перед патентно-правовою: менш затратна і бюрократизована, оперативна, а загальновідомі промислові зразки, за існування комп'ютерних баз даних промислових зразків, надають можливість на етапі прийняття заявки порівняти заявлений об'єкт із широко відомим чи аналогами і прийняти відповідне рішення; підвищує відповідальність заявника

за поданий для реєстрації об'єкт; відображає незалежність комерціалізації продукту від наявності патентно-правової охорони;

висновок про те, що договори про передавання виключних майнових прав інтелектуальної власності на промислові зразки підлягають обов'язковій державній реєстрації, під загрозою визнання їх не чинними;

дістало подальшого розвитку:

положення про те, що чинне законодавство про інтелектуальну власність має недоліки в частині: а) чітко не проголошує державу Україна суб'єктом прав на промислову власність; б) зміст майнових суб'єктивних прав на промислові зразки не забезпечує їх комерціалізації; в) творці промислового зразка усунуті від майнових прав на створені ними об'єкти; г) ЦК України охорону інтелектуальної власності на винаходи, корисні моделі, промислові зразки об'єднав без належного науково-теоретичного і практичного обґрунтування, що не забезпечує регулятивного навантаження і спричинило неузгодженості із спеціальними законами про їх охорону, встановило різні строки набрання ними чинності, істотно заплутало їх регулювання; д) обмежує майнові права інтелектуальної власності на промислові зразки без достатніх підстав; е) не визначає правовий режим промислових зразків, охорона яких припинилася достроково; ж) не забезпечує належного захисту прав на промислові зразки;

висновок про те, що сучасні тенденції розвитку науки, техніки, інтелектуальної, творчої діяльності в усьому світі ведуть до визнання їх результатів надбанням людства і можливості їх використання як баз даних без будь-якого дозволу;

підстави про визнання патенту недійсним у тих випадках, коли в процесі використання промислового зразка виявляється його шкідливість для навколишнього середовища, здоров'я людей чи інші фактори, несумісні з інтересами суспільства, держави, людей;

положення про те, що чинний компенсаційний характер цивільно-правового захисту прав не забезпечує належного захисту прав інтелектуальної власності на промислові зразки. При визначенні розміру (обсягу) відповідальності за заподіяння збитків суб'єкту права промислової власності на промислові зразки досі не встановлені чіткі критерії та використовуються суб'єктивні підходи;

пропозиція розробити і прийняти єдиний закон про інтелектуальну власність, у якому врахувати та усунути недоліки чинних законів, або кодекс про інтелектуальну власність на цивільно-правових засадах.

Практичне значення дисертаційного дослідження визначається тим, що отримані науково-теоретичні положення, оцінки і висновки можуть бути використані: *у науково-дослідній діяльності* – для подальших досліджень проблем правової охорони промислових зразків; *в правотворчості* – для вдосконалення законодавства про промислові зразки; *у правозастосуванні* –

при кваліфікації та комерціалізації промислових зразків; у *навчальному процесі* – при викладанні курсів «Цивільне право України» і «Право інтелектуальної власності», підготовці підручників, навчальних посібників і методичних рекомендацій із зазначених дисциплін.

Апробація результатів дисертації. Загальнотеоретичні положення і висновки, що містяться в дисертації, обговорювалися на засіданнях кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія» та апробовані на науково-практичних конференціях, зокрема: I Міжнародній науково-практичній конференції «Теорія і практика сучасного права» (29 жовтня 2010 р., м. Херсон); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Господарсько-правове, цивільно-правове та фінансово-правове забезпечення розвитку економіки України» (26 листопада 2010 р., м. Донецьк); наукових читаннях, присвячених пам'яті В. М. Корецького, (12 грудня 2010 р., м. Київ); науково-практичній конференції «Проблеми оподаткування суб'єктів господарської діяльності» (3 березня 2011 р., м. Ірпінь); II Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми права інтелектуальної власності» (11 червня 2011 р., м. Одеса).

Публікації. Основні положення і висновки дисертаційного дослідження відображені у шести наукових статтях, опублікованих у фахових виданнях, перелік яких затверджено МОН України, одній науковій статті, опублікованій у зарубіжному виданні, та у п'яти тезах повідомлень на науково-практичних конференціях.

Структура дисертації зумовлена її предметом, метою, об'єктом і завданнями дослідження і складається зі вступу, трьох розділів, які об'єднують 12 підрозділів, висновків та списку використаних джерел і додатку. Загальний обсяг роботи становить 229 сторінок, із яких основний текст – 198 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **Вступі** обґрунтовується актуальність теми дисертаційного дослідження, аналізується стан її наукової розробки, визначаються зв'язок із науковими програмами, планами, темами, мета і завдання, об'єкт і предмет, методи дослідження, емпірична база, наукова новизна і практичне значення одержаних результатів, зазначаються апробація результатів дослідження, публікації та структура дисертації.

Розділ 1 «Право інтелектуальної власності на промислові зразки» містить п'ять підрозділів, у яких визначено експурс і генеза правовідносин, встановлено їх елементи і недоліки механізму правового регулювання, проаналізовано його легальні та доктринальні поняття.

У *підрозділі 1.1. «Обґрунтування проблематики та встановлення її проявів у доктрині та на практиці»* визначено особливе місце промислових

зразків у системі промислової власності як етап переходу в нову техніку чи нові товари. Встановлено економічні (суттєве зниження строків використання нових товарів і їх життєвий цикл) та техніко-технологічні (інформаційні технології) чинники. Звернуто увагу на архаїзм і тривалість патентування промислових зразків та потребу його зміни.

Констатовано, що основне завдання, яке потребує вирішення, – посилення правової охорони промислових зразків та захисту прав на них, де виділяються порушення, обстановка і причини, за яких воно було вчинено. Виділено регулятивний, виховний та превентивний вплив позитивного права на поведінку учасників правовідносин.

Із урахуванням інтеграції України в ЄС та адаптації її законодавства до встановлених вимог обрано європейську пооб'єктну модель охорони промислових зразків. Вона спрощує процедури кваліфікації об'єктів, підвищує її ефективність як напрям охорони промислової власності та забезпечення ефективності інноваційної політики (Регламент Ради (ЄС) «Про промислові зразки Спільноти» від 12.12.2001 року № 6); забезпечує: уніфікацію законодавства; скорочення тривалих процедур реєстрації; подання лише однієї заявки до відповідного органу Спільноти; зменшення витрат на реєстрацію та її спрощення, доступність для підприємців, а також розробників (дизайнерів).

Обґрунтовано потребу здешевлення системи правової охорони, підвищення її ефективності та доступності на основі сучасних інформаційних технологій та засобів їх передачі.

У підрозділі 1.2. «Підходи до забезпечення охорони прав інтелектуальної власності» визначено автентичне тлумачення терміну «охорона» як системи державних і суспільних заходів із збереження прав на об'єкти інтелектуальної власності.

Вказується, що законодавство країн ЄС більш послідовно забезпечує захист прав володільців від порушень чи їх загрози, а законодавство України запобігає можливості порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності завдяки регулятивній, виховній та превентивній функціям права. Правова охорона промислових зразків пов'язується з їх визнанням охороноздатними, пріоритетом належності прав вказаним в охоронному документі особам. Цивільно-правовий напрям їх охорони визнано стратегічним: здійснюється в інтересах учасників цивільних правовідносин, насамперед творців і суб'єктів підприємництва, які правомірно впровадили їх у виробництво. Така охорона забезпечується механізмом регулювання цивільних відносин та його елементами: підставами виникнення, правовими режимом об'єкта, правовим становищем суб'єктів, цивільно-правовою відповідальністю. Цивільно-правова охорона є найбільш гнучкою і надає можливість застосовувати як передбачені законом способи та засоби, так й інші, зокрема договірні, за умови, що вони не суперечать закону.

У підрозділі 1.3. «Правове регулювання відносин стосовно промислових зразків у Європейському Союзі» встановлено засоби та напрямки врегулювання цих відносин у країнах ЄС з метою адаптації законодавства України до стандартів ЄС: повної та із застереженнями. Автор враховує єдність економічного простору і те, що споживачі України залежні від того, що їм пропонують на національному ринку і якими механізмами це здійснюється. Виділено три основні категорії: національний режим, право пріоритету, загальні норми щодо матеріальних прав.

Виділено форми інтеграції у законодавство ЄС у сфері інтелектуальної власності: 1) у рамках першої (гармонізація права) і зближення національних законодавств країн-членів ЄС у сфері правової охорони її об'єктів на основі специфічного в системі законодавства нормативно-правового акту – директиви; 2) уніфікація права – тобто запровадження єдиного інструменту правової охорони об'єктів права інтелектуальної власності на всій території ЄС, який не замінює водночас національних інструментів правової охорони на основі регламентів. Вказується, що інтеграція права інтелектуальної власності в країнах ЄС має комплексний та універсальний характер: з одного боку, їй піддаються основні інститути права промислової власності, а з іншого – переоцінюються підходи до механізму правової охорони окремих об'єктів такого права.

Проаналізовано досвід Відомства з гармонізації на внутрішньому ринку, надання правової охорони промисловим зразкам ЄС за реєстраційною процедурою. Вона має ряд переваг перед патентно-правовою: менш затратна і бюрократизована, швидка, враховує комп'ютерні бази даних промислових зразків та їх співставлення із поданими до реєстрації, підвищує відповідальність заявника за поданий для реєстрації об'єкт; відображає незалежність комерціалізації продукту від наявної патентно-правової охорони.

У підрозділі 1.4. «Поняття промислового зразка» на основі аналізу легальних та доктринальних понять «промисловий зразок» встановлено суттєві його ознаки. Констатується, що у національному законодавстві це визначення є спрощеним і зводиться лише до результату творчої діяльності людини у сфері художнього конструювання. Воно викликає низку запитань щодо: 1) результату творчої діяльності чи інтелектуальної, чи іншої діяльності; 2) якими нормами слід керуватися при охороні прав на промисловий зразок; 3) критеріїв застосування при кваліфікації промислового зразка: що використані для оцінки об'єктів авторського права, чи для кваліфікації об'єктів промислової власності; 4) поєднання технічних вимог до об'єкта промислового зразка і оцінки художнього конструювання чи дизайну. Отже, упускаються кваліфікуючі ознаки, які є сутнісними, зокрема, новизна і уточнення тих образотворчих і технічних ознак, на які правова охорона

поширюється. За основу запропоновано його визначення у Типовому законі про промислові зразки для країн, що розвиваються.

У підрозділі 1.5. «Роль і значення промислових зразків у економіці України» встановлено економічний, інноваційний, комерційний, соціальний і правовий їх детермінізм. Дисертант виходить із того, що інтелектуальна діяльність визначає стратегію і тактику соціально-економічного розвитку України. Найбільш ефективним стимулюванням винахідництва є законодавче визнання і реальне забезпечення за винахідниками прав на створені ними об'єкти. Обґрунтовано встановлення заохочувальної винагороди за створення промислового зразка як об'єкта промислової власності і за організацію його використання.

Розділ 2 «Права інтелектуальної власності на промислові зразки та їх зміст» складається із трьох підрозділів, у яких розкрито правове становище суб'єктів інтелектуальної власності, види та зміст прав на промислові зразки, виділено спірні аспекти їх кваліфікації, а також стимули та обмеження.

У підрозділі 2.1. «Суб'єкти права інтелектуальної власності на промислові зразки» відмічено тенденцію побудови суб'єктів інтелектуальної власності таким чином, щоб їх найменування орієнтували на належні їм суб'єктивні цивільні права та цивільні обов'язки. Виділені дві групи суб'єктів прав на промислові зразки: первинні та похідні. Обґрунтовано потребу уточнити, що у встановлених законом випадках суб'єктами права інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок є держава Україна, Автономна Республіка Крим, територіальні громади, іноземні держави. Звернуто увагу на службові промислові зразки, де роботодавець як сильна в трудовому договорі сторона може до свого працівника застосувати різні засоби заохочення і є інвестором.

У підрозділі 2.2. «Поняття і види суб'єктивних прав інтелектуальної власності на промислові зразки» після встановлення підходів до особистих немайнових та майнових прав на промислові зразки ці права уточнені окремо: 1) щодо особистих немайнових прав інтелектуальної власності на промислові зразки після загальних положень про немайнові права звернуто увагу на співвідношення загальних та спеціальних норм права. Констатується, що: а) особисті немайнові права в чинному законодавстві викладені поверхово, безсистемно, неповно і відсутній доцентровий фактор, яким є визначення «особисті немайнові права на об'єкти інтелектуальної власності»; б) є розбіжності в уживаних термінах «особисті немайнові права», «особисте право» (ч. 4 ст. 7 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки»). Доведено, що безстроковість права одночасно означає і його виключність, а також визначено, що для захисту порушених прав інтелектуальної власності управнена особа має право задіяти такі форму, спосіб та засіб захисту, які адекватні цьому правопорушенню і визначені законом або договором.

Запропоновано до немайнових прав віднести права: на подання заявки, на відкликання заявки, на зарубіжне патентування;

2) щодо майнових прав інтелектуальної власності на промислові зразки відзначено, що промислові зразки створюються для їх комерціалізації. Майнові права у праві інтелектуальної власності викладені стисло і розкриваються через категорію «використання». Доведено, що ці права є виключними, оскільки: а) виключність – характерна ознака патентних прав; б) забезпечують їх монополътнге здійснення і комерційне використання; в) відображають специфіку майнових прав г) усувають інших від їх використання.

У підрозділі 2.3. *«Спiрнi питання виникнення суб'єктивних прав iнтелектуальної власності на промислові зразки»* звернуто увагу на скорочення циклів використання промислових зразків і недоліки чинного законодавства (ст. 465 ЦК України) у цій частині. Зазначено, що тривала процедура патентування промислових зразків суперечить їх комерціалізації. Також розкритиковано сплату за підтримання патенту в силі за роки патентування як алогічну та неправомірну: патент не видано, а сплачується збір. Не враховано, що майнові права на промислові зразки чинні з дати видання патенту на зазначені об'єкти і необхідно врегулювати їх використання до видачі патенту. Упущено також право першокористування промислового зразка.

Встановлено, що ч. 3 ст. 465 ЦК України не узгоджується з ч. 2 ст. 464 ЦК України і запропоновані рекомендації щодо усунення суперечностей.

У підрозділі 2.4. *«Обмеження, припинення і скасування права iнтелектуальної власності на промислові зразки»* відзначається, що право інтелектуальної власності залежить від об'єктивних чинників. Суб'єктивні права часто обмежуються на користь суспільних, державних і громадських інтересів. Вони встановлені стосовно майнових прав на промислові зразки у спеціальних законах: про охорону промислових зразків, про недобросовісну конкуренцію або на користь роботодавця, співавтора інших осіб. Видом обмеження є право попереднього користувача (ст. 470 ЦК України). Воно виникає за таких умов: 1) використання промислового зразка почалося до дати подання заявки на нього до Установи, тобто до дати заявленого пріоритету; 2) попередній користувач уже почав використовувати об'єкт чи здійснив значну і серйозну підготовку до нього. До обмежень відносяться і примусові ліцензії.

Обмеженням є право дозволити використання запатентованого промислового зразка без згоди власника патенту, але з виплатою йому відповідної компенсації через інтереси національної безпеки, суспільні інтереси.

Розділ 3 «Захист прав інтелектуальної власності на промислові зразки» складається з трьох підрозділів, у яких встановлено доктринальні підходи до охорони прав, види захисту прав на промислові зразки, уточнено цивільно-правовий захист таких прав.

У підрозділі 3.1. «Поняття захисту права інтелектуальної власності на промислові зразки» встановлено, що охорона прав на промислові зразки забезпечується наявністю об'єктивного права, можливістю здійснення суб'єктивного права і забезпечення ефективного захисту у разі його порушення, обов'язковістю виконання рішення суду. Доведено, що захист права є застосуванням уповноваженими органами встановлених законом державно-примусових заходів, спрямованих на запобігання, відновлення та ліквідацію заподіяних порушенням негативних наслідків. Обґрунтовано, що майнова відповідальність за порушення права на об'єкти інтелектуальної власності має забезпечувати як компенсаційну, так і майново каральну функції, а порушник має відшкодувати заподіяні збитки і зазнати майнових втрат. При компенсації він невігідних майнових наслідків не відчуває, за винятком того, що повинен повернути те, що йому не належить.

У підрозділі 3.2. «Види захисту права інтелектуальної власності на промислові зразки» послідовно проаналізовано передбачені чинним законодавством види захисту прав на промислові зразки. Звернуто увагу на те, що способи захисту цих прав, які передбачені у ст. 16 і ст. 432 ЦК України і ч. 2 ст. 27 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки» пересікаються. Обґрунтовано доцільність встановлення замаху (посягання) на порушення права інтелектуальної власності на промисловий зразок як вчинення особою навмисного діяння (дії чи бездіяльності), безпосередньо спрямованого на порушення майнових і особистих немайнових прав. Вказано, що поєднання правової охорони винаходів, корисних моделей та промислових зразків у главі 39 ЦК України є не виправданим. Відстоюється захист прав інтелектуальної власності на промислові зразки позасудовими органами та організаціями, діяльність яких слід всебічно підтримувати, розвивати і стимулювати.

У підрозділі 3.3. «Цивільно-правовий захист права інтелектуальної власності на промислові зразки» зазначається, що він є найбільш поширеним і спрямованим на відновлення правового становища потерпілих. Звертається увага на те, що право суду на вжиття негайних заходів щодо запобігання порушенню права інтелектуальної власності та збереження необхідних доказів наразі не розвинуте у законодавстві стосовно промислових зразків.

Запропоновано за аналогією застосовувати правило ст. 53 Закону України «Про авторське право та суміжні права» та уточнити ці заходи у спеціальному законі, зокрема: вимагати заборони дій, які створюють загрозу порушення прав інтелектуальної власності на промислові зразки; вимагати призупинення митних процедур, якщо є підозра, що можуть бути пропущені на митну територію України чи з її території промислові вироби, в яких неправомірно використані промислові зразки; брати участь в інспектуванні виробничих приміщень, складів, технологічних процесів і господарських операцій, пов'язаних з виробництвом виробів, щодо яких є підстави для підозри

про порушення чи загрозу порушення прав інтелектуальної власності на промислові зразки; вимагати прийняття інших передбачених законодавством заходів.

Розроблено перелік порушень прав на об'єкти інтелектуальної власності, в тому числі на промислові зразки: вчинення дій, які порушують особисті немайнові та майнові права інтелектуальної власності; неправомірне привласнення іншою особою права авторства на об'єкт права інтелектуальної власності; безпідставна відмова у присвоєнні імені творця об'єкта права інтелектуальної власності або спеціальної назви; неправомірне використання об'єкта права інтелектуальної власності; вчинення дій, які перешкоджають ужиттю заходів для недопущення неправомірного використання об'єкта права інтелектуальної власності; порушення умов ліцензії, ліцензійних та інших договорів стосовно об'єкта права інтелектуальної власності; вчинення дій, що створюють загрозу порушення права інтелектуальної власності; порушення умов та строків виплати винагороди за використання об'єкта права інтелектуальної власності.

ВИСНОВКИ

У **Висновках** за результатами здійсненого дослідження наведено теоретичне узагальнення і нове вирішення наукового завдання, що полягає в обґрунтуванні більш ефективної реєстраційної системи надання правової охорони промисловим зразкам. На підставі дослідження сформульовано висновки, що мають теоретичне та практичне значення, зокрема:

1. Із пришвидшенням морального старіння товарів чинна патентна правова охорона промислових зразків має наявні прогалини, суперечливі положення, неузгодженості, які перешкоджають їх комерціалізації. Така охорона відстала від потреб практики і потребує змін.

2. Об'єкти інтелектуальної власності слід поділяти не на дві групи, а на три: перша – твори науки, літератури і мистецтва, об'єкти суміжних прав і суб'єктивізм їх оцінки та використання; друга – результати науково-технічної творчості (право промислової власності), які засновані на об'єктивних вимогах та їх підтвердженні (кваліфікації); третя – засоби індивідуалізації, які сполучають переваги першої та другої.

3. Істотною прогалиною патентного законодавства України є ігнорування держави Україна як суб'єкта відносин, що складаються у сфері інтелектуальної власності та тривалі строки кваліфікації його об'єктів.

4. Майнові права інтелектуальної власності на винаходи, корисні моделі, промислові зразки є серцевиною правової охорони цих об'єктів, двигуном науково-технічного прогресу, однак зміст майнових прав інтелектуальної власності на промислові зразки не забезпечує необхідної активності науково-

технічної творчості. Спільне володіння правами на промисловий зразок, зокрема службових, є допустимим і гарантує права авторів та комерціалізацію промислових зразків.

5. Чинне законодавство України про інтелектуальні власності істотно обмежує майнові права інтелектуальної власності творця на винахід, корисну модель, промисловий зразок. Підстави для визнання патенту теоретично не обґрунтовані і не сприяють розвитку винахідництва. Норми про дострокове припинення права інтелектуальної власності на винаходи, корисні моделі, промислові зразки сформульовані нечітко, не враховують наслідків дострокового припинення чинності майнових прав на винаходи, корисні моделі, промислові зразки.

6. Слід передбачити визнання патенту недійсним в тих випадках, коли при використанні винаходу, корисної моделі, промислового зразка виявиться їх шкідливість для навколишнього середовища, здоров'я людей чи інші фактори, несумісні з інтересами суспільства, держави, людей.

7. Компенсаційний характер цивільно-правового захисту прав на промислові зразки не може забезпечити належного захисту прав інтелектуальної власності. Суд при визначенні розміру (обсягу) відповідальності за заподіяння збитків суб'єкту права інтелектуальної власності на винаходи, корисні моделі, промислові зразки зв'язаний розміром заподіяної шкоди та тягарем її доведення.

8. Існуюча система захисту прав інтелектуальної власності на промислові зразки має істотні недоліки: немає в патентному законодавстві визначення поняття «порушення прав» на них. Їх слід визначити вказівкою на безпосередні дії, які є порушенням цього права. При визначенні розміру разового грошового стягнення замість відшкодування заподіяних порушенням збитків ст. 432 ЦК України відсилає до закону, але не вказує яким законом слід керуватися.

9. Чинні закони України про інтелектуальну власність мають бути приведені у відповідність до ЦК України та законодавства ЄС. Якщо лише вносити зміни та доповнення до чинних законів, то це приведе до того, що всі недоліки цих чинних законів залишаться. Доцільно було б прийняти один закон про патентні права, в якому врахувати та усунути недоліки чинних законів.

10. Особисті немайнові права інтелектуальної власності є спеціальними правами, які виникають лише внаслідок створення об'єктів права інтелектуальної власності та повинні застосовуватися для набуття спеціального правового становища творця у його проявах стосовно окремих видів та підвидів творчості. Сам уже статус творця у його об'єктних проявах із сполученням з обставинами створення об'єкта права інтелектуальної власності впливає на механізм здійснення ним своїх суб'єктивних прав.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Сорвачов О.В. Правове регулювання відносин стосовно промислових зразків в ЄС / О.В. Сорвачов // Право та управління. Електронне наукове фахове видання. – 2011. – № 1. – С. 432–439 [Електронний ресурс] – Режим доступу http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/prtup/2011_1/pdf/11covcpz.pdf
2. Сорвачов О.В. Правове регулювання охорони промислових зразків в ЄС / О.В. Сорвачов // Часопис Київського університету права. – 2011. – № 2. – С. 197–200.
3. Сорвачов О.В. Охорона промислових зразків / О.В. Сорвачов // Актуальні проблеми держави і права: збірник наукових праць. Випуск 59. – Одеса: Юрид. літ-ра, 2011. – С.435–442.
4. Сорвачов О.В. Особисті немайнові права на промислові зразки / О.В. Сорвачов // Право та управління. Електронне наукове фахове видання. – 2011. – № 3. – С. 509–519 [Електронний ресурс] – Режим доступу http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/prtup/2012_3/40sor.pdf.
5. Сорвачов О.В. Досвід та перспективи охорони промислових зразків / О.В. Сорвачов // Збірник наукових праць Ірпінської фінансово-юридичної академії (економіка, право). Вип. 2. – Ірпінь, 2013. – С.92–95.
6. Сорвачов О.В. Майнові права інтелектуальної власності на промислові зразки / О.В. Сорвачов // Часопис Київського університету права. – 2012. – № 4. – С. 262–265.
7. Сорвачов А. Перспективы системы охраны промышленных образцов / О.В. Сорвачов // Закон и жизнь: международный научно-практический правовой журнал. – Кишинэу: SRL «Cetatia de Sus», 2013. – Вип. № 11 (262). – С.56–58.
8. Сорвачов О.В. Підходи до правової охорони промислового зразка / О.В. Сорвачов // Теорія і практика сучасного права : збірник матеріалів конференції. – Херсон: Айлант, 2010. Т.2. – С.60–61.
9. Сорвачов О.В. Охорона прав на промисловий зразок в Україні / О.В. Сорвачов // Проблеми оподаткування суб'єктів господарської діяльності : Збірка доповідей та тез повідомлень на засіданнях І Міжвузівської науково-практичної конференції (3 березня 2011 року, м. Ірпінь) МФЮА. – Ірпінь, 2011. – С.70–71.
10. Сорвачов О.В. Щодо поняття промислового зразка / О.В.Сорвачов // Наукові читання пам'яті В.М. Корецького: зб. наук. праць / Київський ун-т права НАН України; [редкол.: Щемшученко Ю.С., Бошицький Ю.Л.,

Чернецька О.В. та ін.] –К.: Вид-во Європейського університету, 2011. – С. 412–415.

11. Сорвачов О.В. Права на промисловий зразок як внесок до статутного капіталу малих підприємств / О.В. Сорвачов // Забезпечення розвитку малого та середнього бізнесу : Збірник доповідей та тез повідомлень на засіданнях І Міжвузівській науково-практичній конференції (14 березня 2012 року, м. Ірпінь) МФЮА. – Ірпінь, 2012. – С.73–74.

12. Сорвачов О.В. Правове регулювання охорони промислових зразків як інтелектуальної власності / О.В. Сорвачов // Інтелектуальна власність в Україні: проблеми теорії і практики. Зб. наук.-практ. конф. / Київ. ун-т права НАН України, 22 травня 2012 р. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2012. – Вип. 2. – С.12–16.

АНОТАЦІЯ

Сорвачов О.В. Охорона прав на промислові зразки в Україні. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. – Національний університет «Одеська юридична академія, Одеса, 2015.

Дисертація є спеціальним комплексним дослідженням проблем правової охорони прав інтелектуальної власності на промислові зразки на основі чинного законодавства України.

Визначено етапи становлення правової охорони промислових зразків, недоліки чинного законодавства про промислові зразки. Встановлено доктринальні та практичні підходи до врегулювання відносин стосовно промислових зразків в умовах ринкової економіки, їх взаємозв'язок з урегулюванням відносин стосовно інших об'єктів промислової власності, зокрема, винаходів та корисних моделей.

Уточнено критерії охороноздатності промислових зразків та їх впливу на врегулювання відносин щодо охорони промислових зразків. З'ясовано фактори сприяння розробці та впровадженню у виробництво і просування на ринках національного високотехнологічного продукту.

Сформульовано теоретично обґрунтовані пропозиції і рекомендації з вдосконалення чинного законодавства щодо правової охорони промислових зразків.

Ключові слова: інтелектуальна власність, патентне право, промислові зразки, патентування, реєстрація, майнові права, немайнові права, контрафакт.

АННОТАЦИЯ

Сорвачёв А.В. Охрана прав на промышленные образцы в Украине. –
Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.03 – гражданское право и гражданский процесс; семейное право; международное частное право. – Национальный университет «Одесская юридическая академия, Одесса, 2015.

Диссертация посвящена комплексному исследованию проблем правовой охраны прав интеллектуальной собственности на промышленные образцы на основе действующего законодательства Украины.

Исследованы доктринальные подходы к правовой охране промышленных образцов, установлены недостатки действующего законодательства. Обоснована целесообразность изменения патентной квалификации промышленных образцов на регистрационную как более прогрессивную: она менее затратная и бюрократизированная; оперативная; учитывает компьютерные базы данных промышленных образцов и их сопоставление с поданными к регистрации объектами; повышает ответственность заявителя за поданный для регистрации объект; отображает независимость коммерциализации продукта от наличия патентно-правовой охраны.

Аргументирована потребность усиления правовой охраны промышленных образцов, дальнейшей унификации законодательства, отказа от процедур патентования и введения регистрации промышленных образцов, определены особенности и направления такой охраны.

В ходе исследования установлено, что правовая охрана промышленных образцов связывается с их квалификацией (признанием охраноспособными), а её гражданско-правовое направление является стратегическим, поскольку осуществляется в интересах их творцов и субъектов предпринимательства, которые правомерно внедрились в производство. Она обеспечивается механизмом регулирования гражданско-правовых отношений и его элементами: основаниями возникновения, правовым режимом промышленных образцов и положением субъектов, гражданско-правовой ответственностью. Указанная ответственность является гибкой и предоставляет возможность применять как предусмотренные законом способы и средства, так и другие, в частности договорные, при условии, что они не противоречат закону.

Выделены направления охраны промышленных образцов в ЕС: 1) в рамках гармонизации права и сближения национального законодательства этих стран; 2) унификация права с внедрением единственного инструмента правовой охраны на всей территории ЕС, который не подменяет национальные инструменты правовой охраны.

Сделан вывод о том, что в национальном законодательстве понятие промышленного образца является упрощенным и сводится лишь к результату творческой деятельности в художественном конструировании. Оно имеет недостатки: 1) упускает интеллектуальный труд; 2) вводит в заблуждение относительно норм об охране прав на промышленный образец; 3) не учитывает все критерии для квалификации промышленного образца; 4) не раскрывает сочетания технических требований к промышленному образцу. За основу предложено его определение в Типовом законе о промышленных образцах для развивающихся стран.

Установлено, что: 1) имущественные права на промышленные образцы являются исключительными, поскольку: а) исключительность – характерный признак патентных прав; б) обеспечивают осуществление этих прав и их коммерческое использование; в) отображают специфику имущественных прав; г) устраняют иных от такого использования. Констатируется, что все личные неимущественные права в законодательстве изложены поверхностно, бессистемно, неполно, без центристского начала; 2) существует нечеткость терминов «личные неимущественные права», «личное право» (ч. 4 в. 7 Закона Украины «О правовой охране прав на промышленные образцы»); 2) бессрочность этого права одновременно означает и его исключительность, и для защиты нарушенных прав интеллектуальной собственности уполномоченное лицо вправе задействовать такие форму, способ и средство защиты, которые адекватны правонарушению и определены законом или договором; 3) защита права является применением уполномоченными органами установленных законом государственно-принудительных мер, направленных на предотвращение, возобновление и ликвидацию причиненных нарушением негативных последствий.

Обоснован вывод о том, что имущественная ответственность за нарушение права на объекты интеллектуальной собственности должна совмещать в себе как компенсационную, так и имущественную, карательную функцию, а нарушитель должен возместить причиненные убытки и понести имущественные потери.

Сформулированы теоретически обоснованные предложения и рекомендации по совершенствованию действующего законодательства о правовой охране промышленных образцов.

Ключевые слова: интеллектуальная собственность, патентное право, промышленные образцы, патентование, регистрация, имущественные права, неимущественные права, контрафакт.

SUMMARY

Sorvachov O.V. Protection of Industrial Designs in Ukraine. – Manuscript.

The Dissertation for the Candidate of Legal Sciences Degree in specialty 12.00.03 – Civil Law and Civil Procedure; Family Law, Private International Law. – National University “Odessa Law Academy”, Odessa, 2015.

The thesis is a special complex research of problems of legal protection of intellectual property rights for industrial designs based on the current legislation of Ukraine.

The stages of development of legal protection of industrial designs, shortcomings of current legislation on industrial designs are defined in the article. Doctrinal and practical approaches to the regulation of relations on industrial designs in the market economy conditions, their relationship with the settlement of relations concerning other industrial property objects, e.g. inventions and utility models were established.

Criteria for patentability of industrial designs and their influence on the regulation of relations for the protection of industrial design were specified. Factors promoting the development and implementation in production and sales promotion in national high-tech product markets were revealed.

Theoretically reasoned proposals and recommendations on improvement of the current legislation on legal protection of industrial designs were formulated.

Key words: intellectual property, patent law, industrial designs, patenting, registration, property rights, non-property rights, counterfeit.

